

SZYBKOŚĆ, SKALA I KOSZTY REALIZACJI PROGRAMU ANTYKRYZYSOWEJ POMOCY RZĄDOWEJ DLA SEKTORA BANKOWEGO IRLANDII W LATACH 2008-2009

© Pękala K., Ziąber P., 2009

The thesis breaks down the correlation between certain events in relation to the current crisis in the Republic of Ireland and the reaction taken by the Irish Government. Moreover, extra recovery costs were shown to avoid further disturbances on the international financial markets. After Lehman Brothers' failure Ireland responded rapidly by taking determined action to prevent the lack of liquidity in the Irish banking sector. This reaction was approved by the European Commission which helped other European Governments to provide national guarantees for their home financial institutions.

WPROWADZENIE

15 września 2008 roku upadek jednego z największych banków, Lehman Brothers w USA spowodował upadek międzynarodowego rynku finansowego i wystąpienie kryzysu. Wywołał on lawinę spadków giełdowych i zmian w funkcjonowaniu zarówno giełd papierów wartościowych, jak i instytucji finansowych. Konsekwencją tego była interwencja rządów narodowych i pomoc finansowa dla sektora bankowego. Szczególnie interesującym przykładem dla opisu tego kryzysu jest Irlandia, która stosunkowo najwcześniej zareagowała na zaistniałą sytuację i zdecydowała się na szybkie i zdecydowane rozwiązania.

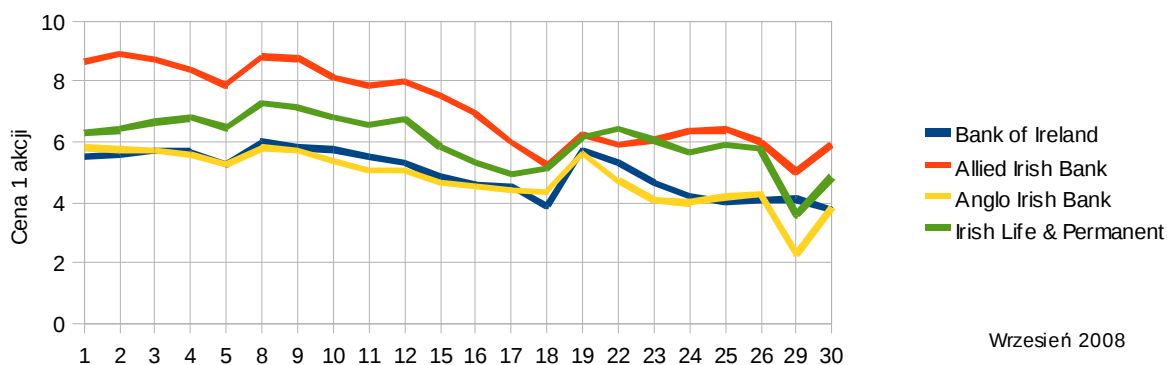
WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA KRYZYSU

Na kryzys sektora bankowego w Irlandii wpływ miały zarówno czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne. W pierwszym przypadku można odnotować, iż już przed wrześniem 2008 roku nad rynkiem finansowym Irlandii zaczęły pojawiać się sygnały świadczące o załamaniu, takie jak spadek ilości udzielanych pożyczek, inwestycji zagranicznych oraz zamówień budowlanych. Początkowo sądzono, że jest to tylko incydentalne obniżenie dotychczasowego, wysokiego trendu rozwoju gospodarczego. Tłumaczono przy tym, że jest to przypuszczalnie efekt związany z wakacyjnym obniżeniem aktywności gospodarczej. Z dotychczasowych doświadczeń wynikało bowiem, że tuż po okresie wakacyjnym gospodarka zwiększała swą dynamikę i zaczynał się wzrost obrotów na irlandzkiej giełdzie papierów wartościowych.

W drugim przypadku przyczyną o zasadniczej sile sprawczej okazało się tąpnięcie na rynkach finansowych Stanów Zjednoczonych. [5] Przełożyło się to natychmiastowo na powiązany z nim w sposób szczególny irlandzki sektor finansowy powodując reakcję na rynku papierów wartościowych.

W sekwencji pojawiających się zdarzeń kryzysowych odnotować można, iż jeszcze do 12 września 2008 roku akcje największych banków irlandzkich były względnie stabilne. Uwzględniając, iż 13 września bank Lehman Brothers ogłosił swą niewypłacalność, a 14 września- likwidację, to dzień 15 września stał się datą przełomową. W tym dniu akcje irlandzkich banków spadły dramatycznie. Dzień ten określono mianem *Czarnego poniedziałku* (ang. *Black Monday*). Wywołane to zostało przede wszystkim za sprawą wymienionego wcześniej silnego powiązania demograficznego i gospodarczego Irlandii z USA. O znaczeniu powiązania demograficznego świadczy fakt, iż za oceanem żyje kilkanaście milionów Irlandczyków.

Reakcja na irlandzkiej giełdzie papierów wartościowych ISEQ (ang. *Irish Stock Exchange*) była niezwykle szybka, co ilustruje rysunek 1

Rys. 1. Średni dzienny kurs wybranych banków irlandzkich we wrześniu 2008 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zaczerpniętych ze strony internetowej www.ise.ie (data odczytu 15.08.2009)

Powyższy wykres pokazuje, jak informacje pochodzące z międzynarodowego rynku finansowego wpływają na zachowanie się giełdy papierów wartościowych. Informacja z 15 września 2008 roku o upadku jednej z większych instytucji finansowych w USA wywołuje natychmiastową reakcję, czyli spadek cen akcji banków irlandzkich.

CHRONOLOGIA ZDARZEŃ FINANSOWYCH I REAKCJI RZĄDU IRLANDZKIEGO

Chronologię zdarzeń finansowych i zakresu reakcji pomocowej rządu irlandzkiego w okresie wrzesień 2008 - kwiecień 2009 przedstawić można następująco:

Tabela 1: Kalendarium, zdarzenia finansowe i zakres pomocy rządowej Irlandii

Data	Zdarzenie finansowe	Zakres reakcji rządu
17 września 2008 r.	Spadki na giełdzie, zamrożenie dotychczasowych inwestycji i zastój w transakcjach finansowych	
20 września 2008 r.		Rząd irlandzki potwierdza, iż depozyty w Irlandii są bezpieczne
22 września 2008 r.		Potwierdzenie zamiaru przygotowywania projektu pomocy dla sześciu banków irlandzkich
22 września 2008 r.		Rząd irlandzki decyduje się na przyznanie limitu pomocy dla każdego depozytu do kwoty 100 tys. euro sześciu głównym bankom irlandzkim
24 września 2008 r.	Spadek wartości akcji banków o 3,7 mld euro doprowadza do utraty 18 mld euro przeznaczonych na przyszłe emerytury	
30 września 2008 r.		Wydanie gwarancji sześciu instytucjom finansowym z irlandzkim kapitałem własnym: Bank of Ireland, Allied Irish Bank, Anglo Irish Bank, Irish Life & Permanent, Educational Building Society oraz Irish Nationwide Building Society
14 października 2008 r.	Dalsza tendencja spadkowa na rynku finansowym	Uchwalenie budżetu na 2009 rok, i ograniczenie wydatków publicznych w celu ratowania sektora bankowego

22 grudnia 2008 r.	Spadek akcji Anglo Irish Banku do poziomu 15 eurocentów za akcję	Nacjonalizacja Anglo Irish Banku
22 grudnia 2008 r.	Problemy z utrzymaniem płynności finansowej Bank of Ireland oraz Allied Irish Bank	Podjęcie decyzji o rekapitalizacji Bank of Ireland oraz Allied Irish Bank
16 stycznia 2009 r.		Wycofanie akcji banku Anglo Irish Bank z irlandzkiej i londyńskiej giełdy papierów wartościowych
14 lutego 2009 r.	Kolejne spadki cen akcji Bank of Ireland oraz Allied Irish Bank	Przyznanie pomocy finansowej w wysokości 7 mld euro (po 3,5 mld euro dla każdego z nich w postaci uprzywilejowanej pożyczki zwrotnej)
30 marca 2009 r.		Wydanie po 3,5 mld euro pożyczki zwrotnej zrekapitalizowanym bankom
7 kwietnia 2009 r.	Pewna stabilizacja na rynku finansowym i oznaki poprawy	Powstanie Narodowej Agencji ds. Zarządzania Majątkiem Skarbu Państwa (NAMA) w celu odbudowy zaufania sektora bankowego poprzez wykup złych kredytów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ireland Information Memorandum April 2009, National Treasury Management Agency (NTMA).

KOSZTY RATOWANIA SEKTORA BANKOWEGO

Na podstawie powyższej prezentacji można stwierdzić, iż Irlandia stała się swego rodzaju liderem w kwestii szybkości i zakresu reakcji na międzynarodowy kryzys finansowy. Szybka i pionierska strategia na kryzys ze strony rządu miała na celu utrzymanie płynności finansowej oraz niedopuszczenie do (ucieczki) inwestycji poza granice Irlandii. Uznano przy tym, iż stabilna sytuacja finansowa banków irlandzkich może przyczynić się do *odmrożenia* inwestycji na terenie kraju. Rządowy pakiet stymulacyjny w wysokości 400 mld euro zakładał gwarancje dla depozytów, pożyczek, udziałów i akcji sześciu banków irlandzkich do kwot nie przekraczających 100 tys. euro. [4]

Źródłem sfinansowania tej pomocy dla sektora bankowego stali się podatnicy, którzy w ciągu kolejnych lat będą partycypować w spłacie długów inwestycji finansowych. W związku z tym wprowadzony został tzw. *podatek kryzysowy*. Ilustruje to poniższa tabela 2:

Tabela 2. Podatek kryzysowy (ang. Income Levy) uzależniony od rocznego dochodu podatnika.

Podatek	Roczny dochód
1,00%	< 110.100 euro
2,00%	110.101- 250.120
3,00%	> 250.120

Źródło: Qualified Financial Adviser Diploma 2008/09 Investment, The Institute of Bankers in Ireland,

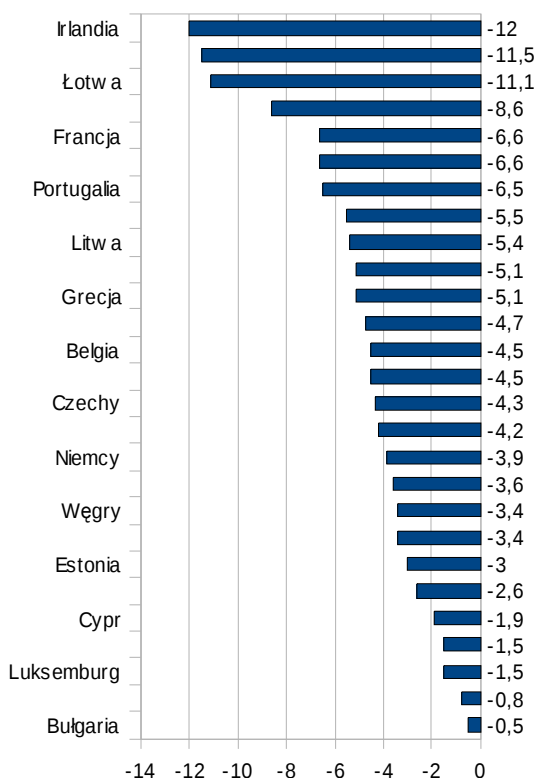
Przy dosyć pozytywnej ocenie podjętych kroków ratujących irlandzki sektor bankowy pojawiły się także przeciwstawne, a więc stwierdzające, iż bankowcy mający większą pewność działań ratunkowych ze strony rządu mogą w dalszym ciągu prowadzić ryzykowne inwestycje, nie zważając na wynikające z tego konsekwencje.

W wyniku światowego kryzysu finansowego z roku 2008 sektor bankowy Irlandii ucierpiał szczególnie. W dużej mierze zawdzięcza to także swej wysokiej pozycji związanej z tempem wzrostu gospodarczego. Uznaje się, że rok 2009 będzie dla gospodarki irlandzkiej i jej sektora bankowego najcięższy.

[1] W wymiarach ekonomicznych oznacza to spadek PKB, wzrost bezrobocia (obecnie ok 13%) [2] i

podatków, a w efekcie - obniżenia dobrobytu ekonomicznego. Przekłada się to także na deficyt finansów publicznych w roku 2009, który w Irlandii według prognoz będzie najwyższy w całej Unii Europejskiej, co obrazuje rys. 2. Prognoza ta w dużym stopniu wpływa na nastroje społeczne w Irlandii. Już obecnie rządząca od 12 lat partia *Fianna Fail*, mająca dotąd duże poparcie społeczne, odnotowuje znaczny spadek jej akceptacji. Można jednak zauważyć przy ocenie tego kryzysu, że może on mieć także pewne pozytywne strony. Jednym z nich może być pojawienie się refleksji nad dotychczasowym modelem życia irlandzkiego, nakierowanego na konsumpcjonizm. Możliwe jest dokonanie pewnej weryfikacji tego modelu.

Dla gospodarki polskiej wpływ kryzysu sektora bankowego w Irlandii widać już w tym, że irlandzki bank Allied Irish Bank po 11 latach sprzedaje posiadane akcje *Banku Zachodniego WBK*, które przynieść mają Irlandczykom ponad 660 mln euro. [3]

Rys.2. Prognozowany deficyt finansów publicznych w 2009 roku w krajach UE (w % PKB).

Źródło: Opracowanie na podstawie: Gazeta Wyborcza z dnia 29 czerwca 2009 roku, s. 24.

PODSUMOWANIE.

Niniejsze rozważania uzupełnić można następującą uwagą, iż Irlandia swój rozwój gospodarczy zawdzięcza w znacznym stopniu efektywnemu wykorzystaniu unijnych środków finansowego wsparcia. Jednak w miarę upływu czasu i osiągniętego poziomu rozwoju gospodarczego w mniejszym stopniu zaczęły napływać one do tego kraju. Inwestorzy, jak i poszczególne jednostki, działając na zasadzie pewnego rozpędu, wynikającego z dotychczasowego trendu, nie uwzględnili w swych działaniach pojawiających się nowych, niekorzystnych uwarunkowań. Zmniejszające się środki pochodzenia zewnętrznego uzupełniano pożyczkami bankowymi w wysokości przekraczającej ich możliwości płatnicze. Obecnie nastąpił czas regulowania kosztów przypuszczalnie nadmiernych inwestycji i wysokiej konsumpcji. Oczywiście jak to bywa w takiej sytuacji koszt ten poniesie społeczeństwo. Konkludując, ujawnia się stara prawda, że w gospodarce nie ma nic za darmo.

1. Bergin, A., Conefrey, T., FitzGerald, J., Kearney, J., *Recovery scenarios for Ireland*, ESRI, Research Series, May 2009. 2. Central Statistics Office, *Unemployment rate*, July 2009; www.cso.ie

(odczyt 20.08.2009). 3. *Government guarantee for six financial institutions in Ireland*, Ministerstwo Finansów, www.dof.ie data odczytu 5.11.2008. 4. Nawrot, W. , *Globalny kryzys finansowy XXI wieku. Przyczyny, przebieg, skutki i prognozy*, Wydawnictwo CeDeWu.pl, Warszawa 2009, s. 25.

Dr hab. inż. Stanisław Szydło

Faculty of Management, AGH University of Science and Technology, Cracow

„KOTWICE NOMINALNE” W PRZYWRACANIU RÓWNOWAGI GOSPODARCZEJ

© Dr hab. inż. Stanisław Szydło

Streszczenie: Stabilizowanie gospodarki odbywa się przede wszystkim poprzez rygorystyczną - twardą politykę ekonomiczną. Bywa jednak tak, że bank centralny a przede wszystkim rząd, trudny dostęp do pieniądza, próbują uzupełnić, zestawem „kotwic”, które mają podkreślić ich zdecydowanie w walce o opanowanie inflacji. W referacie pokazano w jaki sposób stosowanie „kotwic nominalnych” wspiera zróżnicowaną politykę stabilizacyjną opierającą się zarówno na restrykcyjnej polityce ekonomicznej jak i mechanizmach rynkowych. W szczególności zaprezentowano szerokie spektrum pozarynkowych narzędzi, ingerencji w gospodarkę, zwanych „kotwicami”. Przeanalizowano zagadnienia stosowania „kotwic” w polskiej gospodarce w okresie intensywnych przemian rynkowych, przedstawiono przykłady ich wykorzystania w latach późniejszych w Polsce oraz w gospodarce światowej.

WPROWADZENIE – KOTWICE NOMINALNE

Stosowanie „kotwic” nominalnych w programach stabilizacyjnych - to praktyka polegająca na przyjmowaniu za stałe, jednej lub kilku wartości zmiennych nominalnych, po to by inne zmienne nominalne osiągnęły szybciej wyznaczoną wielkość, np. przyjęcie stałego kursu walutowego lub (i) stałych płac w celu sprowadzenia do określonego poziomu inflacji (zahamowania jej), albo przyjęcie stałej wielkości deficytu budżetowego z perspektywą jego zrównoważenia. Kotwice nominalne mają za zadanie docelowo wyznaczyć w gospodarce poziom innych zmiennych nominalnych. Natomiast zadaniem sił rynkowych jest ukształtowanie właściwych relacji cenowych. Stosowanie „kotwice nominalnych”, należących do nierynkowych narzędzi, przywracania gospodarce stabilności nie stanowi nowatorskiego rozwiązania. Najprostszą z „kotwic” stosowały reżimy, które po zdobyciu władzy blokowały wzrost płac - ustalenie cen pozostawiając rynkowi. Innym, odległym, przykładem stosowania „kotwic” mogą być Stany Zjednoczone, które nauczone przykrym doświadczeniem inflacji z lat Pierwszej Wojny Światowej w latach Drugiej Wojny zastosowały ciekawą formę podwójnej kotwicy (Cena i produkcja sprzed wojny – a za zmniejszanie produkcji nawet nacjonalizacja przedsiębiorstwa. Z kolei – podwójna cena za zwiększony wolumen produkcji). Jednakże o pojawieniu się nowoczesnego i skutecznego zestawu narzędzi stabilizowania gospodarki można mówić dopiero w latach osiemdziesiątych w przypadku programów gospodarczych wprowadzanych w Argentynie, Boliwii, Brazylii i Izraelu, a w latach późniejszych Meksyku czy też Polsce.

Niedoścignionym przykładem właściwego stabilizowanie gospodarki jest polityka gospodarcza Izraela w latach kryzysu. Załamanie się gospodarki izraelskiej w latach 1978 – 1984 doprowadziło do rekordowej w historii Izraela ponad 400% inflacji. Reakcją było powołanie niezależnego banku centralnego, którego zadaniem było hamowanie inflacji oraz dbanie o stabilność finansową. 1 lipca 1985 rząd przyjął program walki z kryzysem gospodarczym. Przeprowadzono dewaluację shekla o 20% a następnie go zdenominowano 1000 krotnie Równocześnie zmniejszono rządowe dotacje do żywności, wody, energii elektrycznej i komunikacji. Roczny przyrost inflacji został ograniczony z poziomu 445% w 1984 r. do 0% w roku 2000. Inflacja została zatrzymana bez recesji.